

Hümmətova Rəhilə Əsrəf qızı⁹
QOŞMANIN ÜSLUBİYYATLA ƏLAQƏSİ

Qoşmanın qoşulduğu sözlərə verdiyi semantik çalar olduqca zəngindir. Məlumdur ki, **kimi, tək, qədr** qoşmaları qoşulduğu sözlərdə bənzətmə, müqayisə mənaları da bəxş edir: Yerdən ayağını quş **kimi** üzüb, Yay **kimi** dartınıb, ox **kimi** süzüb, Yenə öz sürüsün nizamla düzüb, Baş alıb gedirsən hayana, ceyran?! (S.Vurğun). **Kimi** qoşmalarının vasitəsilə yaranan möhtəşəm bədii tablo! Bənzətmə olmadan bu tablo belə əsrarəngiz alınardı?! Tanrının qüdrət qələmi ilə yaradılan ceyran – təbiətin bu ecazkar varlığı sözün qüdrəti ilə yeni poetik bir tülə bürünərək dillər əzbərinə çevrilmədimi? Ceyran deyiləndə dodaqlarımız istər-istəməz bu misraları pıçıldamırmı?

Azərbaycan ədəbi dilinin ifadə imkanlarının genişliyi və zənginliyi, şairin intəhasız poetik təfəkkürü bu gözəlliyin araya-ərsəyə gəlməsində əsas faktordur. Təbii ki, bədii dil, poetik təfəkkür məcazlar üzərində qurulur, bədii nitqdə onlardan istifadə etməmək qeyri-mümkündür. Çünki bədii ovqat yaratmaq, ədəbi qəhrəmanın daxili duyğularını, hiss və həyəcanını, sevinc və kədərini emosional, təsirli bir dillə çatdırmaq, öz fikir və düşüncələrini oxucu ilə bölüşdürmək yalnız sözün təsir gücü ilə, onun məcazlaşaraq müxtəlif mənə çalarlarında işlənməsi ilə bağlıdır. Deməli, nitqdə sözün iki cəhəti olur: bir onun öz əsas mənası, bir də ondan istifadə edilərək poetik düşüncənin ifadəsinə xidmət göstərən mənə çalarları. Bunlardan mənə əsasdır, məcazilik isə sözün mənasının ancaq bir imkanidir. Sözlər məcazi mənada işlənərkən öz həqiqi mənası üzərində yeni özünəməxsus mənə çalarlığı, obrazlı dil yaranır. Elə bədii ədəbiyyat da həyatı obrazlı şəkildə əks etdirən söz sənətidir. Bədii ədəbiyyatda məcazın müxtəlif növlərindən istifadə olunur. Onların ən geniş istifadə olunan növləri metafora, epitet, metonimiya, snekdoxa və təşbehdir.

Təşbeh klassik ədəbiyyatda, folklorada, məişət üslubunda geniş şəkildə istifadə edilən, bədii nitqin estetik dəyərini qüvvətləndirən məcaz növlərindən biridir. Təşbeh sadə məcazdır, ərəb mənşəli olub “bənzətmə” mənasını bildirir. Təşbehin əsasında müqayisə, qarşılaşdırma dayanır: bir əşya başqa bir əşya ilə qarşılaşdırılır. Bu məcaz növündə bənzəyən, bənzədilən, bənzətmə (müqayisə) qoşması və əlaməti prosesin əsasında dayanır. Bədii dilə poetik vüsət qatan dağ, gül, bülbül, bulaq, çay, Ay, Günəş, zümrüd, gövhər, qartal, ox, yay, eləcə də köhnəlmiş sözlər – yağ, cəllad, xan, şah və s. kimi yüzlərlə ifadələr təşbehlərin yaradılmasında iştirak edir. Təşbehin ən çox işlənən formaları bənzəyənə bənzədilənin birbaşa qarşılaşdırılması yolu ilə (mükəmməl təşbeh) və müqayisə qoşmalarının köməyi ilə (müfəssəl təşbeh) yaranan növlərdir. Deməli, müqayisə qoşmalarının köməyi olmadan müfəssəl təşbeh yarana bilmir. Bu da köməkçi nitq hissəsi saydığımız qoşmanın bədii nitqin formalaşmasında nə qədər müstəsna əhəmiyyətə malik olduğunu göstərir. Göründüyü kimi, qoşma öz əsas funksiyasından başqa, məcazi funksiya daşıyır, bədii sözə çevrilir. Bədii söz güclü emosiya, poetik təəssürat yaradır. Qoşmanın qoşulduğu sözlərdə yaratdığı bədii imkan, şübhəsiz ki, birbaşa söz ustalarının fitri istedadı, sözə yanaşma tərzilə bağlıdır. Qoşmanın poetik funksiyası qeyd etdiyimiz kimi, ən çox qüvvətli bədii təsvir vasitəsi olan təşbehlərdə özünü göstərir. Qoşmanın tədrisində bu xüsusiyyəti nəzərə alıb ədəbiyyat fənni ilə, ədəbiyyatşünaslıqla və həmçinin üslubiyyatla inteqrasiya qurmaq yerinə düşər. Nümunələrə nəzər yetirək:

Qəddim oldu **sual kimi**,
 Dağlar aşdım **qartal kimi**,
 Gələr keçər **xəyal kimi**...

Keçən günlər, keçən günlər. (A.M.Azafli)

Göründüyü kimi, gəraylının misralarına üslubi rəng qatan, ifadənin təsir gücünü artıran məcaz növü “kimi” qoşması ilə yaradılmış müfəssəl təşbehdir. Təşbeh həm də lirik qəhrəmanın kövrək duyğularının ipə-sapa düzülməsində, misraların həsrət, nisgil dolu bir ovqatla yüklənməsində əsas rol oynayır.

Və yaxud: Şölə ki düşmüş **Xızrtək** abi-heyvan üstünə. Ey könül, **pərvanətək** gəl yan bu şəmin narına. (İ.Nəsimi)
 Şol **günəştək** hicrdən ey tölbə, könlüm buldu kim, **Qönçətək** başdan-başa çaki giriban eylədim. (Ş.İ.Xətai)

Bədii söz sənətimizdən müfəssəl təşbehə aid minlərlə nümunələr gətirmək olar. Lakin fikrimizcə, elə bu nümunələr də müqayisə qoşmalarının çox mühüm poetik kateqoriya olduğunu, üslubi mahiyyətini sübut edir. Qoşmanın üslubiyyatla qarşılıqlı tədrisində əks əlaqənin qurulması daha münasibdir. Çünki üslubiyyat üzrə nəzəri məlumat sistemli şəkildə, müstəqil bir elm sahəsi kimi daha sonralar tədris edilir. Buna baxmayaraq hər bir dil vahidinin, dilçilik bölməsinin təlimi istər-istəməz üslubiyyatla əlaqələndir. Ona görə ki, üslubiyyat fonetik, leksik, morfoloji və sintaktik vahidlərə əsaslanır. Fonetik vahidlər – saitlər, samitlər, intonasiya, vurğu və onun növlərinin üslubi imkanlarının genişliyi hər birimizə məlumdur. Səslərin yaratdığı ritm, ahəngdarlıq (assonans, alliterasiya) ifadənin təsir gücünü qüvvətləndirir, ona obrazlı mənə qazandırır. Fonetik vahidlərin bu cür ifadə tərzilə üslubi məqsədə xidmət edir. Yaxud dilin leksik səviyyəsində emosionallığı leksik vahidlər, sözlərin leksik-semantik qrupları, frazeoloji birləşmələr, nitq hissələri yaradır. Dilin qrammatik səviyyəsində bədiiyyət, poetik siqlət ellipsis, inversiya, sintaktik təkrarlar, bədii titablar, ritorik suallar və s. vasitəsilə formalaşır. Göründüyü kimi, üslubiyyatın əsasında bütün dil vahidləri durur. Həmin bölmələrin tədrisi üslubiyyatsız mümkün olmur. Ona görə də hər bir dil vahidinin tədrisinin sonunda onun üslubi imkanları açılmalı, konkret nümunələrlə göstərilməlidir. Üslub anlayışı elə həmin dövrlərdən aşılanmalı, ilkin təsəvvürlər formalaşdırılmalıdır. Bu cəhətləri nəzərə alaraq təhsilçilərə üslub, üslubiyyat anlayışlarının, fonetik, leksik, qrammatik üslubi imkanların nə demək olduğunu, onların mahiyyətini izah etmək vacibdir. Primitiv formada da olsa, müqayisə üsulundan istifadə etmək olar. Məsələn: İnsan gülmür – təbiət gülmür; ağır daş – ağır xasiyyət; şirin alma – alma yanaq və s.

⁹ Dosent, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
 rahilahummetova@gmail.com

Müqayisə əsasında ikinci birləşmələrin məcazi mənada işləndiyi, üslubi mətləbə xidmət göstərdiyi məlum olar. Üslubiyyat bir elm kimi öyrədildəndə artıq mövzunun dərk edilməsində problem olmayacaq. Çünki dil vahidlərinin üslubi imkanları, üslub anlayışı tanış mövzudur. Elm kimi artıq onun daha geniş imkanları, dilin üslubları, onların fərqləri aydınlaşdırılacaq.

Üslub ərəb mənşəli söz olub “yol”, “qayda”, “tərz” mənalarını bildirir. Ədəbi dilimizə orta çağlardan daxil olan “üslub” anlayışı XX əsrin əvvəllərinə qədər “ifadə tərz”, “gözəl nitq”, “üsul”, “yol” və s. mənalarda işlənmiş, əsasən, nitqin, dilin gözəlliyi, ünsiyyətə xidməti ilə bağlı olmuşdur. Qədim tarixə malik olan üslub çox geniş anlayış olub, bir sıra sahələrdə özünü göstərir. Musiqidə, rəssamlıqda, memarlıqda, heykəltəraşlıqda bu anlayışa tez-tez təsadüf edilir.

Dilçilikdə üslub xüsusi anlayışdır. Hələ qədim dövrlərdə romalıların dil məsələləri ilə məşğul olarkən üslub və üslubiyyat problemlərinə də toxunmuş, bu barədə ilk dəfə elmi mülahizələr irəli sürmüşlər. Yunanlar üçün üslub “sübutetmə” vasitəsi olmuşdur. Klassik elmdə üslubiyyat çox zaman ritorika kölgəsində şərh edilmişdir. Qədim hindlilər üsluba “nitqin zahiri əlaməti, onun bəzəyi” kimi baxmışlar. Üslubiyyatı isə dilin ifadə vasitələri haqqında təlim hesab etmişlər.

İlkin dövrlər üçün bəlağət elmi (**bəlağət** ərəb mənşəli söz olub, “mövzunu, məqsədi gözəl, səlis və bədii sözlərlə ifadə etmək bacarığı; sözü vaxtında və yerində düzgün işlətmək ustalığı” deməkdir) adlanan bu sahə XX əsrin 20-ci illərindən sonra üslubiyyat adlanmış və dilçiliyin ayrı bir sahəsi kimi geniş araşdırmaya cəlb edilmişdir. “Üslubiyyat ifadəlilik yaradan dil vahidlərinin ifadə olunan məzmununa münasibətindən, ifadəlilik vasitələrinin məzmunla bağlı məqsəduyğun istifadə qayda və qanunlarından, xüsusiyyət və əlamətlərindən, dilin ictimai və fərdi üslublar sistemindən bəhs edən elm sahəsidir. Bu elm sahəsi dildəki üslubların əmələ gəlməsi və inkişafı xüsusiyyətlərini, dilin ifadə vasitələrinin müxtəlif üslublarda işlənmə üsul və qaydalarını, işlənmə vəzifə və funksiyalarını öyrənir” (7, 12).

Üslubiyyat üslublar haqqında elm sahəsidir. Linqvistik üslubiyyatın obyektivi dilin üslubi quruluşudur. Bu üslubiyyat dilin funksional cəhətləri ilə məşğul olur, onun bütün vahidlərinin düzgün işlənməsini müəyyənləşdirir. Üslubiyyatda söz, ifadə, cümlə üslubi meyarla ölçülür və öyrənilir. Burada üslub və üslublar sisteminin təşkili, onun səciyyəvi əlamətləri elmi-üslubi süzğəcdən keçirilir.

Dil ünsiyyət vasitəsi kimi fəaliyyətinin bütün sahələrində, o cümlədən məişətdə, elmdə, təhsildə, ictimai həyatda, siyasətdə, iqtisadiyyatda, sənayedə və s. istifadə olunur. Dildən həyatın müxtəlif sahələrində istifadə olunarkən bu və ya başqa şəraitdə fikrin ifadə edilməsi məqsədi ilə dil vasitələrini seçib işlətmək əsasında onun üslubları yaranır. Yəni hər bir insan dil vasitələrindən məqsədyönlü şəkildə istifadə edir. Dildən, dil vasitə və imkanlarından necə istifadə edilməsi dilçiliyin üslubiyyat bölməsində öyrənilir. Hər bir üslub mövcud dilin milli xüsusiyyətləri əsasında qurulur. Linqvistik üslub sözlərin seçilməsinə, işlənilməsinə və nitqin sintaktik normalarına uyğun olaraq qurulur. Bununla bərabər, nitqdə aydınlıq, sadəlik, yığcamlıq, düzgünlük, dəqiqlik, təbiilik, ifadəlilik, təmizlik, axıcılıq... kimi üslubi normalar zərurət təşkil edir.

Yazıya qədərki dövrlərdə şifahi ədəbi dilin funksional üslubları sistemində poetik funksional üslubun xüsusi yeri olmuşdur. Burada bayatı, nağıl, dastan mikroüslublarından geniş istifadə edilmişdir. Şifahi ədəbiyyat poetik üslubun yaranması və formalaşmasında xüsusi rol oynamışdır. Bədii üslub digər funksional üslublardan özünəməxsus vəzifə və xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Bu üslubda fikir obrazlı şəkildə, emosional, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin iştirakı ilə, estetik-ekspressiv tərzdə ifadə edilir. Üslublar içərisində inkişaf tarixinin qədimliyi ilə seçilən bədii üslubun tədrisində retrospektiv əlaqə qaçılmazdır. Məlumdur ki, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin əsasında dil vahidləri durur. Dil vahidlərinin üslubi imkanları da eyni deyil. Eпитetlərin yaranmasında atributiv isimlərin; metaforanın yaranmasında isim, sifət, feillərin; təşbehin yaranmasında, isim, sifət və qoşmaların xüsusi çəkisi vardır. Göründüyü kimi, bədii üslub bütün nitq hissələri ilə qarşılıqlı inteqrasiyaya söykənərək tədris edilməlidir. Təbii ki, qoşma ilə əlaqəli tədris də diqqətdən kənar qalmamalıdır. Qoşmanın tədrisində, xüsusən mənə qruplarının bölgüsü haqqında nəzəri məlumat əsnasında ədəbiyyat fənni ilə əlaqə yaratmaq, onların bədii nitqdəki üslubi rolunu konkret faktlarla və uyğun pedaqoji üsullarla açıqlamaq yerinə düşər. Lakin üslubiyyat bölməsində “Bədii üslub” tədris edilərkən obrazlılığı yaradan vasitələrdən biri kimi qoşmaların da adı çəkilir. Bu zaman mövzular arasında real əlaqə yaranır və müqayisə qoşmaları təkrarlanır, onların poetik tutumu izah edilir. Qoşmalar bədii ifadə vasitələrindən biri olan təkrir, epifora düzümündə, əsasən də rədiflərin istifadəsində tez-tez müraciət olunan dil faktlarındandır. Seçilən nümunələr üzərində iş aparmaqla, təkrar olunan qoşmaların hansı poetik niyyətə xidmət etdiyini müəyyənləşdirməklə qoşma mövzusunun ədəbiyyatşünaslıq və üslubiyyatla qarşılıqlı inteqrasiya şəraitində tədris etmək mümkündür. Nümunələrə nəzər yetirək:

Gər dilərsən Leyli **təki**, yüzün görən Məcnun ola,
Ay **təki** qaldır niqabın gün **təki** çin üstünə. (Ş. İ. Xətai)

Azaflı, görüşə gəl, **gələn kimi**,
Bülbülü ağladır gül **gələn kimi**.
Bir dəfə baharda sel **gələn kimi**,
Sən mənsiz daşarsan, mən sənsiz ölləm. (A. M. Azaflı)

Məqsədə yönəldilmiş sualların qoyuluşu, cavabların praktik istiqamətləndirilməsi həm **təki** qoşmalarının misra daxilində təkrarının, həm **kimi** qoşmasının misraların axırında təkrar edilməsinin üslubi məqamla bağlı olduğunu müəyyənləşdirmək, həm də bədii ifadə vasitələri, təkrir və onun növləri, poetik kateqoriya kimi müstəsna əhəmiyyət

daşdığı və s. haqqında alınmış nəzəri məlumatları xatırlamaq, möhkəmləndirmək mümkündür. Belə olarsa, fənlərarası qarşılıqlı inteqrasiya istər-istəməz yaranmalı olacaq. Digər nümunələrə də nəzər salaq:

Bulağın başı ilən ,	Yurd yox Taladan savay
Dibinin daşı ilən .	Gül yox laladan savay .
Yara bir namə yazdım,	Anaya nə əzizdir,
Gözümün yaşı ilən .	Körpə baladan savay ?

Üzün yoxdur üz kimi ,	Su gəlir məndən ötrü ,
Gözün yoxdur göz kimi.	Axır çəməndən ötrü .
Yarsız yerə girmərəm,	Mən hara, dağ-daş hara,
Yorğanımdır buz kimi.	Gəzirəm səndən ötrü . (Bayatı)

Bayatılar üzərində linqvistik təhlil aparmaqla **ilən**, **savay**, **kimi**, **ötrü** qoşmalarının misraların axırında təkrar edilməsinin poetik məqsəd və məramı xidmət etdiyini, misralarda ifadə edilən semantik yüklə harmonik bağlılığını müəyyənləşdirmək, rədif haqqında alınmış nəzəri məlumatları xatırlamaq, möhkəmləndirmək mümkündür. Hər iki fənn arasında bu cür qarşılıqlı inteqrasiya daha dərin və şüurlu elmi-nəzəri biliyin əldə edilməsinə imkan yaradır. Yeri gəlmişkən, **savay** qoşmasında (**savay**) səsdüşümü hadisəsinin də səbəbini müəyyənləşdirməklə fonetika bölməsi ilə də əlaqə qurmaq zərurəti ortaya çıxır. Linqvistik təhlilə cəlb etdiyimiz bayatılarda təkrar olunan qoşmalar rədif kimi götürülməlidir. Rədif yalnız bir bəndin tərkibində və ya bütöv şeir bəndlərində ola bilər. Bayatılar da yalnız dörd misradan ibarət folklor janrıdır. Misralarda təkrar olunan qoşmalar qafiyədən (başı, daşı, yaşı; Taladan, laladan, baladan; üz, göz, buz; məndən, çəməndən, səndən) sonra gəlir. Bu xüsusiyyət rədifə xasdır. **Rədif** nəzmlə yazılan əsərlərdə qafiyədən sonra gəlir təkrar olunan sözlərə deyilir. Rədif misralarda poetik ahəng yaradır, ona emosional rəng qatır. Aparılan müşahidələr onu deməyə əsas verir ki, qoşmalı rədiflərlə araya-ərsəyə gələn klassik şeir janrları, aşıq poeziyasının müxtəlif şəkilləri, bayatılar üstünlüyü ilə seçilir. Xüsusən bənzətmə, müqayisə (kimi, tək, tək), birgəlik və iştirak (ilə, ilən), zaman (bəri), fərqlənmə (ayrı, özgə, qeyri) və s. məzmunlu qoşmalarının vasitəsi ilə yaradılan rədiflər klassik poeziyada bədii fiqur kimi müstəsna çəkiyə malikdir. Qoşmalarla süslənmiş beytlərə nəzər salaq:

Yüzümü sürüb varıram yarə **qarşu**,
Həbibü munisi dildarə **qarşu**.

Boyun sərv ağacı bustan içində
Qızılgüllər açılmış xarə **qarşu**. (Ş.İ.Xətai)

Şərbətin acı firqətin nuş edərəm şəkər **kimi**,
Canımı dutmuşam qəmin qarşısına sipər **kimi**.

Ta bilələr ki, məğribin günəşi doğdu, ey qəmər,
Türfə niqabın götür, xəlqə görün qəmər **kimi**. (İ.Nəsimi)

Beytlərdə səslərin və sözlərin (qoşmaların) təkrarından yaranan ahəng, sadə və səmimi ifadələr, zərif üslub oxucuya emosional ovqat bəxş edir. Qoşmalı birləşmənin təkrarında digər leksik vahidlərin semantik təbiəti də açılır. Aparılan müşahidələr qoşmaların cinaslar düzümündə müəyyən çəkiyə malik olduğu fikrini deməyə əsas verir. Şifahi xalq ədəbiyyatının bayatı janrında, aşıq poeziyasının ən çətin şeir şəkillərindən olan təcnislərdə bəzi qoşmalar üstün mövqedə görünür. Xüsusilə “sarı” qoşmasının iştirakı ilə qurulan cinaslar düzümü daha çox müşahidə edilir:

Xəyyat Mirzə, rəngin oldu **sarı**, gəl,
Seyr elmə səhralarda **sarı**, gəl,
Sərsəri dolanma, bizə **sarı** gəl,
Zər matahın dost sidrinə sər indi. (Xəyyat Mirzə)

Əzizim, İncə **sarı**,
Qazaxdan İncə **sarı**.
Mayılam gül bədənə,
Zülfünlə incə sarı. (Bayatı)

Təcnisin birinci misrasında cinas yaranan “sarı” leksik vahidi sifətdir, rəng anlayışını bildirir. İkinci misralarında cinas qafiyəni yaranan “sarı” vahidinin leksik-semantik yükü fars mənşəli “sar” isminə bağlıdır. Mənası sığırçın (quş) deməkdir; ismin təsirlik halının şəkilçisi ilə işlənib. Lakin üçüncü bənddə “sarı” vahidinin müstəqil leksik mənası yoxdur; ayrılıqda suala cavab verə bilmir və cümlə üzvü olmur. O yalnız “bizə” əvəzliyinə qoşularaq, onu idarə edir, istiqamət, yönəlmə məzmunu bildirir. Əvvəlki misralarda eyni fonetik tərkibə malik olan “sarı” sözləri ilə omonimlik yaradır.

Bayatıda da cinas qafiyələr birinci misrada “sarı” qoşması ilə başlayır. O da məlumdur ki, “sarı” qoşması, eləcə də istiqamət məzmunu yaranan digər qoşmalar yönlük halda olan adlar qrupuna qoşulur. Birinci və ikinci misralarda qoşmanın qoşulduğu **İncə** vahidi zahirən adlıq hal kimi görünür. Burada **İncə** sözü onomastik vahiddir – toponimdir (dərə, kənd, çay və s. adlarını bildirir). Deməli, bu sözün özündə də yer, məkan məzmunu vardır. “Sarı” qoşması məhz həmin məzmunu dəqiqləşdirir. Yönlük hal şəkilçisinin işlənməməsi üslubla, misralarda hecaların sayında bərabərliyin yaradılması (bayatı heca vəzninin yeddilik bölgüsündə olur) ilə əlaqədardır və bu fakt dildə kifayət qədər çoxdur. İkinci

misrada **İncə** onomastik vahidinin yönlük halda olmasına hərəkətin çıxış, başlanğıc məkanını bildirən **Qazaxdan** sözü də səbəb olur. Əgər hərəkətin başlanğıc məkanı Qazaxdan başlayırsa, getdiyi istiqamət, yönəldiyi məkan, son nöqtəsi İncədir. Qazaxdan İncə sarı – Qazaxdan İncəyə sarı. Bayatının axıncı misrasında **sarı** leksik vahidi qrammatik mənasına görə feildir; “bağlamaq, sarımaq, dolmaq” mənalərini bildirir.

Yeri gəlmişkən, bayatıda **incə** sözləri də (İncə – yer adı; incə – zərif, nəzakətli və s.) cinasdır.

Fikrimizcə, ayrı-ayrı bədii sənət nümunələrindən gətirdiyimiz bu cür faktlar qoşmaların yaratdığı üslubi məqamları açmağa kifayət edir.

Ədəbiyyat:

1. Axundov A. Dilin estetikası. Bakı, 1984
2. Budaqova Z. Məcəzalar. Azərbaycan dilinin leksik üslubiyatı. Oçerklər. Bakı, 1956
3. Əfəndiyeva T. Azərbaycan dilinin leksik üslubiyatı. Bakı, 1980
4. Ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti (Tərtib edən: Ə. Mirəhmədov). Bakı, 1978
5. H. Həsənov. Mütəsir Azərbaycan dilinin leksikası. “Maarif” nəşriyyatı. Bakı, 1988
6. R. Hümmətova. Aşıq M. Azaflının poetikası. Bakı, 2015
7. M. Soltanov. Aşıq yaradıcılığında işlənən onomastik vahidlər bədii-üslubi vasitə kimi. “Elm və təhsil”. Bakı, 2018

Açar sözlər: *qoşma, üslub, poetik üslub, təşbeh, cinaslar*

Key words: addictive style, poetic style, instinct, punctuation.

Xülasə

Bədii dil, poetik təfəkkür məcazlar üzərində qurulur. Bədii ədəbiyyatda məcazın müxtəlif növlərindən istifadə olunur. Onlardan ən geniş istifadə olunanlardan biri təşbehdir. Təşbehin əsasında müqayisə, qarşılaşdırma dayanır. Bu məcaz növündə bənzəyən, bənzədilən, bənzətmə (müqayisə) qoşması və əlaməti prosesin əsasında dayanır. Müfəssəl təşbeh müqayisə qoşmalarının köməyi ilə yaranır. Göründüyü kimi, qoşma öz əsas funksiyalarından başqa, məcazi funksiya daşıyır, bədii sözə çevrilir.

Qoşmalar bədii ifadə vasitələrindən biri olan təkrir, epifora düzümündə, rədiflərin formalaşmasında tez-tez müraciət olunan dil faktorlarındandır. Konkret nümunələr üzərində iş aparmaqla qoşmaların hansı poetik funksiya daşdığını müəyyənləşdirməklə qoşma mövzusunun ədəbiyyatşünaslıq və üslubiyyətlə qarşılıqlı inteqrasiya şəraitində tədris etmək mümkündür.

Summary

Artistic language is based on poetic thinking. Various types of scriptures are used in fiction. One of the most widely used ones is embroidery. On the basis of the incarnation, the comparison is based. It looks like a metaphor, similar, comparable, and based on the process. Comprehensive development can be accomplished with the help of comparisons. As you can see, the attachment, apart from its basic function, is figurative, translates into artistic words. Attachments, one of the means of artistic expression, is one of the frequently used language factors in the formation of the opposite, epiphore. It is possible to teach the theme of attachment with literary criticism and interaction in style, by defining the poetic function of attachments by working on specific examples. It creates a different meaning in words that are added together. Participates in the creation of attachments. Also, attachment is of particular importance in the formation of other poetic categories. Stylistic possibilities are very broad. Cinas is widely used in the creation of rhizestones

Резюме

Художественный язык основан на поэтическом мышлении. Различные виды Священных Писаний используются в художественной литературе. Одним из наиболее широко используемых является вышивка. На основе воплощения проводится сравнение. Это похоже на метафору, похожую, сопоставимую и основанную на процессе. Комплексное развитие может быть достигнуто с помощью сравнений. Как видите, привязанность образа, переводится в художественные слова.

Привязанность, один из способов художественного выражения, является одним из наиболее часто используемых языков в образовании противоположного эпифора. Можно определить особенности этой статьи.

Rəyçi: Filologiya üzrə elmlər doktoru dos. Kamil Bəşirov